

De Hoge Geest

Arie Schermer

Schoorl's kleinste natuurgebied

De Hooge Geest (collectie Floris Schermer)

Oorspronkelijke uitgave 1985, van uitgeverij Conserve en vereniging De Duinkant, in een geheel nieuwe layout 2021

Inhoud

P.J. Woltering

A. Schermer: archeologisch pionier in Noord-Holland

A. Schermer

De Hoge Geest

G.M. Pot - van Regteren Altena

Klein levensbericht

CIP-gegevens

Schermer, A. - De Hoge Geest: Schoorl's kleinste natuurgebied

A. Schermer - Schoorl: Conserve, ca. oktober 1985 -40p.;24x18cm.

Uitgave onder auspiciën van de milieuvereniging 'DeDuinkant' te Schoorl.

ISBN 90-71380-02-5: f 12,50

SISO 570.SUDC502.4 (492*1871) UGI520

Trefw.:natuurgebieden,Schoorl.

©Milieu-vereniging 'De Duinkant' en Uitgeverij Conserve.

A. Schermer: archeologisch pionier in Noord-Holland

Op 10 juli 1985 overleed, 81 jaar oud, A. (Arie) Schermer. Schermer was een markante en veelzijdige persoonlijkheid: voor wie hem heeft gekend behoeft dat nauwelijks nadere uitleg. Dit voorwoord bij *De Hoge Geest* is niet bedoeld als uitvoerig levensbericht: daarvoor kan worden verwezen naar het slot van deze uitgave. Het biedt echter wel een goede gelegenheid eens stil te staan bij één aspect van Schermers vele activiteiten: de archeologie van - vooral - Schoorl en wijde omgeving en, meer in het algemeen, zijn betekenis voor de Noordhollandse archeologie.

Schermers vroegste archeologische waarnemingen, gedaan bij de eerste ontzanding op de Hoge Geest, dateren uit het midden van de dertiger jaren. Kort daarna, in 1940, geven aardewerkvondsten bij de afgraving van een zandrug bij Dorregeest aanleiding tot een briefwisseling met het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden. De opgraving die het jaar daarop van start gaat kan worden gezien als het eerste omvangrijke nederzettings onderzoek (in dit geval in een inheemse woonplaats uit de Romeinse Tijd) in het Noordhollandse kustgebied.

De Noordhollandse archeologie beleeft in de vijftiger jaren een enorme opbloei. Deze hangt samen met de oprichting van twee archeologische instituten - de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) in 1947 en het Instituut voor Prae- en Protohistorie van de Universiteit van Amsterdam in 1951, maar vooral ook met de opkomst van de georganiseerde amateur-archeologie. In 1951 wordt de Archeologische Werkgemeenschap voor Westelijk Nederland opgericht. Schermer wordt als 21e lid ingeschreven en verwerft al gauw landelijke bekendheid door zijn publikaties in het verenigingstijdschrift *Westerheem*. Van bijzonder belang zijn de waarnemingen die hij, samen met zijn vriend Jan Pool, doet op het strand van Schoorl, waardoor duinafslag tijdens de stormvloed van 1953 een oude cultuurlaag met ploegsporen uit de IJzertijd aan het licht is gekomen.

Stadsuitbreidingen en grootschalige cultuurtechnische werken zijn sinds de vijftiger jaren steeds vaker de directe aanleiding tot archeologische vondsten. In het westelijk deel van de dicht bij Schermers woonplaats gelegen polder Het Geestmerambacht gaan, kort na 1950, ruilverkavelingswerken van start. Ze zullen zich over een reeks van jaren uitstrekken en beslaan een gebied waarover in archeologisch opzicht nauwelijks iets bekend is. Uit de systematische waarnemingen die door Schermer en zijn metgezellen Jb. Westra en C. Wagenaar tijdens de uitvoering van het werk worden verricht blijkt al gauw dat talloze woonplaatsen uit Romeinse Tijd, Vroege en Late Middeleeuwen aanwezig zijn. De verzamelde gegevens, die we mogen zien als het resultaat van één van de vroegste archeologische veldkarteringen in ons land, zijn door Schermer samengevat en in een indrukwekkende artikelenreeks in de jaarlijkse bundels van het Historisch Genootschap 'OudWest-Friesland' onder de naam *West-Frieslands Oud en Nieuw*, gepubliceerd.

Schermers werk oogst al vroeg veel waardering van de beroepsarcheologen en hij is één van de eersten aan wie, als blijk van 'officiële erkenning', het correspondent-schap van de ROB wordt aangeboden. Deze status is overigens niet altijd een bron van vreugde geweest. De mogelijkheden van de ROB om bij acute bedreiging van een archeologische vindplaats in te grijpen zijn beperkt en waren dat zeker in de vijftiger en zestiger jaren. Het gebeurde nogal eens dat, ondanks diens alarmerende berichten, een door een correspondent noodzakelijk geacht onderzoek achterwege bleef. De geschiedenis van de Hoge Geest geeft hiervan een voorbeeld, en illustreert tevens Schermers terechte bezorgdheid over het verlies van landschappelijke en archeologische waarden. In zijn verslag zegt hij er weinig over, maar uit de met de ROB gevoerde correspondentie blijkt hoezeer de ontzanding van 1957 hem ter harte ging. Overtuigd van het belang van de vindplaats richt Schermer zich in september 1955 tot de ROB met het verzoek de te ontzanden strook

eerst op te graven, waarbij hij zich tevens afvraagt of de ontzanding niet voorkomen zou kunnen worden en uiteindelijk een 'princiepelijk antwoord' tegemoet ziet. Dat antwoord is teleurstellend: de ROB zit 'op zwart zaad', moet dus 'verschillende objecten verloren laten gaan' en verzoekt de correspondent tijdens de afgraving 'de vereiste waarnemingen' te doen. Een door Schermer persoonlijk nog ondernomen poging de ontzanding op grond van de 'Provinciale Bodemverlagingsverordening' tegen te houden mislukt door gebrek aan enthousiasme bij de ROB en de afgraving vindt in maart 1957 plaats. Tijdens het werk, terwijl hij tracht de gevraagde waarnemingen te doen, wendt Schermer zich opnieuw tot de ROB maar de kansen zijn op dat moment eigenlijk al verkeken en hij ziet er geen heil meer in 'nog iets te redden uit de klauwen van de dragline'.

Situaties als hierboven beschreven typeren het dilemma waarvoor amateur- en ook beroepsarcheologen keer op keer gesteld worden. Schermers archeologisch werk heeft zich afgespeeld in een deel van Noord-Holland waarin zich de afgelopen decennia grote landschappelijke veranderingen hebben voltrokken en waarin een aanzienlijk deel van het archeologisch 'bodemarchief' inmiddels aan de vooruitgang ten offer is gevallen. Dat vaak nog veel informatie kon worden gered en de vroegste geschiedenis van dit gebied niet geheel ongeschreven is gebleven danken we voor een groot deel aan de inzet en volharding van archeologische pioniers als Arie Schermer.

P.J. Woltering
Provinciaal archeoloog van Noord-Holland
Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Amersfoort, najaar 1985.

De Hoge Geest

detail kaart provincie Noord-Holland, Gemeente Schoorl 1866

1) Hoge Geest 2) Boschmansweg 3) Omloop 4) N.H. kerk centrum Schoorl 5) Duinweg

detail kaart Schoorl 1903 (collectie Piet Heystek)

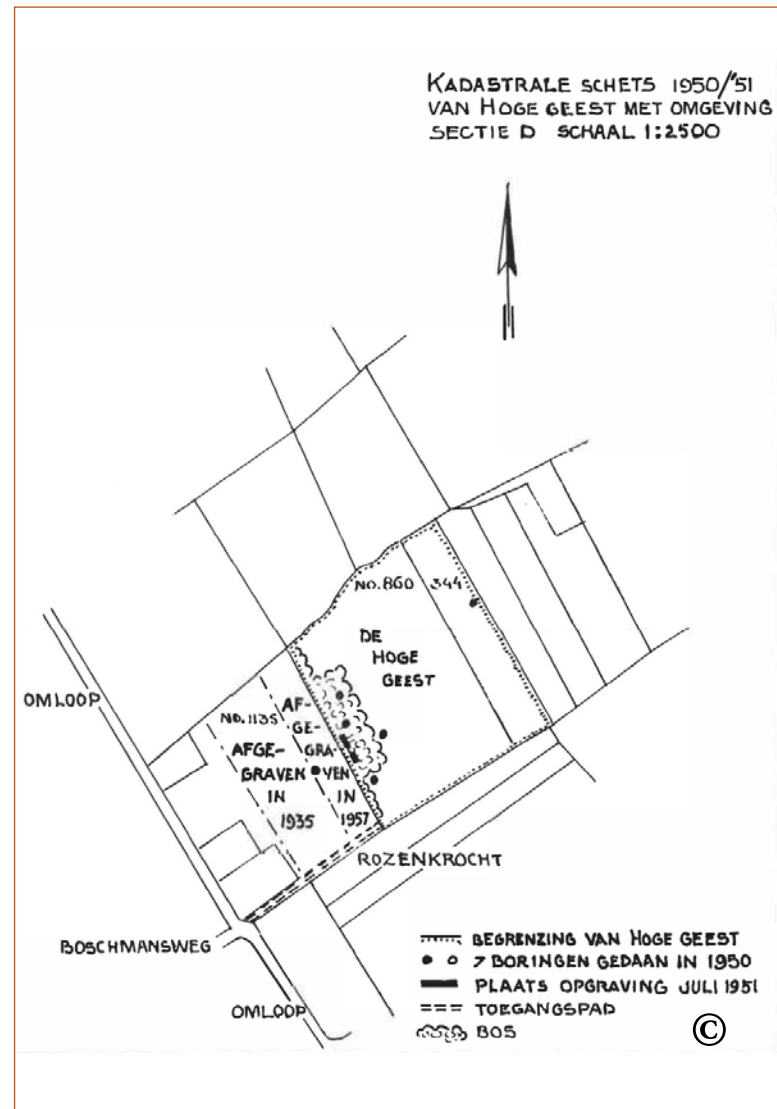
De Hoge Geest

Uit de aankoop door het Noordhollandsch Landschap in 1975¹⁾ van deze geest blijkt duidelijk dat dit land opzichzelf en als element in het omringende landschap ook in deze tijd nog van grote waarde wordt aangemerkt. Daarom lijkt het goed wanneer we ons in dit verslag eerst bezighouden met hoe het er nu uitziet en wat ons daarin imponeert. Daarna kan teruggegrepen worden op het verleden, waarbij zal blijken dat zelfs over heel vroeger tijden nog veel wetenswaardige feiten zijn te vermelden.

I De tegenwoordige ligging

De oude geest ligt prettig afzijdig, oostelijk van het dorpse wegennet. Men kan er komen via een onverhard pad vanaf de weg de Omloop (afb.1). De Omloop gaat met wat bochten naar het zuiden, loopt op een afstand van ongeveer 400 meter evenwijdig aan die hoofdweg Schoorl Bergen en gaat over in de Duinweg, die aan de voet van de hoge duinen ligt. De Geest is helemaal ingesloten door eigendommen van particulieren en de toegang vanaf de Omloop gaat via een overpad, dat wil zeggen een pad over andermans terrein. Dit heeft een lengte van ongeveer 90 meter. Voordat men bij het toegangshek komt, ziet men links van het overpad met de karresporen een laag drassig terrein. Dit is nu begroeid met mooie, weelderige elzengroepen, die daar spontaan zijn opgekomen. Dat terrein had vroeger ongeveer dezelfde hoogteligging als de Geest, maar is in twee gedeelten afgegraven. Het meest westelijke stuk al in 1935, een strook ernaast in 1957. Hierover later meer. Recht van het pad en de Hoge Geest ligt in de richting van west naar oost 'De Rozenkracht', in het begin van deze eeuw één groot akkerbouwland. Het is thans in handen van meerdere eigenaren en wordt voor verschillende tuindoeleinden benut.

Het ruwe damhek, naar het terrein doorgaande, komt men langs vier oude populieren (afb. 2 en 3). Het zijn hoge, verwaide, karakteristieke exemplaren van de oude soort, die in Schoorl zeldzaam worden. De dikste heeft een doorsnede van 0,9 meter. Ze zijn door hoogte en eerbiedwaardig voorkomen een sieraad voor de omgeving. Ze hebben wel eens schade door stormopgelopen en worden graag door de ekster voor nestgelegenheid gebruikt. Het is bekend dat ze vroeger zijn geplant als scheiding langs het inrijpad. Over de oude behuizing op het terrein, die nog geheel bestond ten tijde van de eeuwwisseling, is wel wat meer te vertellen, doch thans bezien we de omgeving zoals deze nu is.

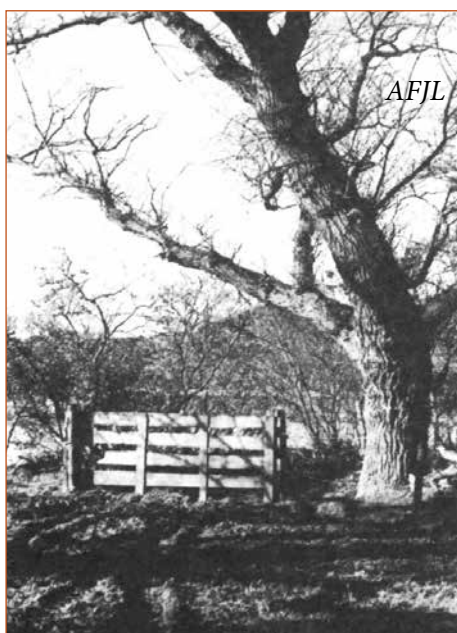

afb.1: Kadastrale schets 1950/51 van de Hoge Geest met omgeving (tekening Arie Schermer)

toegangspad ±1970

afb. 2 en 3: de oude populieren (foto's Arie Schermer)

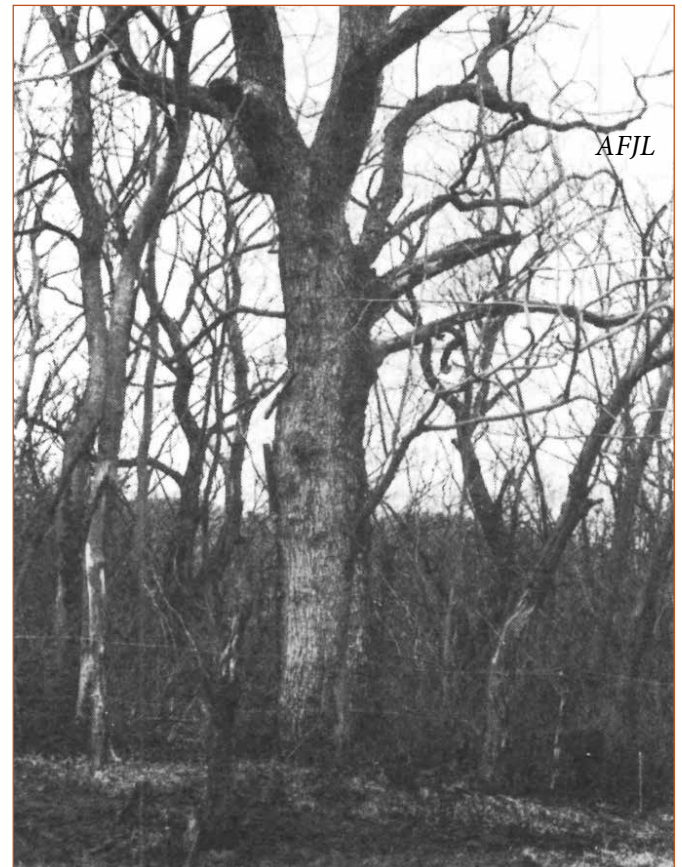
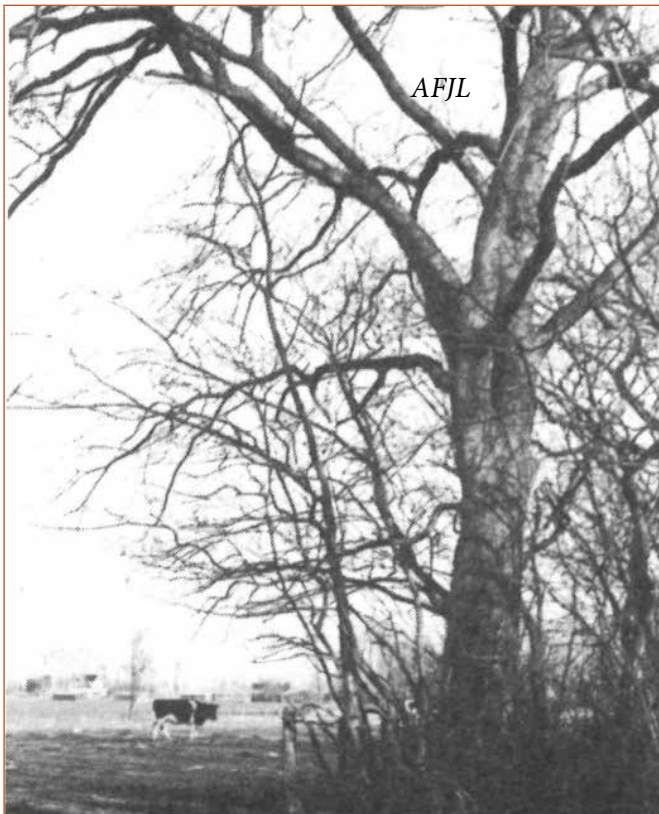
1) Gelukkig waren de eigenaren van de Geest, de heer en mevrouw H. Bos te Vollenhoven, nooit ingegaan op aanbiedingen voor afgravingen van het terrein en kon de overdracht tussen hen en 'Het Landschap' met grote steun van de heer en mevrouw Verwey-Kerdijk te Schoorl in goede samenwerking totstand komen. De pachter J.A. Kuys te Zanegeest ging daarmee ook accoord.

Met uitzondering van een open plek bij de oude popels ligt langs de westzijde van het terrein een bosstrook. Deze is ontstaan uit de verwilderde tuin van de vroegere boerderij. Dikke ouderwetse populieren met hun warri-ge kronen hebben tot nog niet zo lang geleden langs de westgrens gestaan. Op één na zijn ze, de een na de ander en met onderbreking van jaren, door stormen geveld. In de oostrand van de bossingel staan twee mooi gevormde dikke iepen, met een doorsnede van 0,75 meter (zie afb. 4

en 5). Binnenin de strook staan een paar dunnere linden. Maar het houtbestand wordt in hoofdzaak gevormd door lichte iepen, ontstaan uit uitlopers. In de westrand zijn een paar oudere, kleinbladige iepen ziek geworden en ook omgewaaid. Maar er is ook 'opslag' van hulst en taxus.

In het bos groeien sneeuwkllokjes. Het is ons bekend dat deze daar ongeveer 40 jaar geleden zijn geplant. Later zijn ze eens 'geogst', maar door achtergebleven resten staan er nu in het voorjaar weer heel wat te bloeien. De kruidenlaag bestaat uit grassen, stekelvarens, fluitekruid en dergelijke. Ook de klimop is er geen zeldzame plant. Tot nu toe is niet nagegaan welke soorten paddestoelen er voorkomen. Zo bij het open land is de bosstrook altijd een geliefde rust- en uitkijkplaats geweest voor veel vogels. Daardoor werd de plaats ook wel 'De Duivenkop' genoemd.

Staande aan de oostzijde van de bossingel heeft men een mooi ruim uitzicht over de weiden en de polder (zie afb. 6). Men staat wat hoger boven het omringende terrein. Dat

afb. 4 en 5: De twee mooi gevormde dikke iepen die in de oostrand van de bossingel te vinden zijn (foto's Arie Schermer)

december 2021

AFJL

toegang tot de Hoge Geest

AFJL

met klimop begroeid restant van de oude populier

AFJL

beek/sloot aan de noordzijde van de Hoge Geest

AFJL

berijpt bosje voor de Hoge Geest, 1970

komt doordat het overpad vanaf de Boschmansweg en ook de Geest in geringe mate oplopen, terwijl de Rozenkrocht en ook het land aan de noordzijde enigszins in oostelijke richting hellen. De Hoge Geest ligt daar, als een platte schol, tussenin. De verschillen terzijde zijn niet eens groot, niet meer dan een meter. Maar hier en ook op andere plaatsten in Schoorl is het opvallend dat zulke geringe verschillen in het reliëf zeer bijdragen aan de charme van het landschap.

Vanaf onze standplaats blikken we over het groene land naar het noordoosten naar een bos strook op een andere, hoge zandtong. Dit zijn de 'Zuidelijke Schoorlse Nollen', bestaande uit tot in de late Middeleeuwen verstoven gronden van het oude duinlandschap. Oostwaarts hebben we tot Schoorldam het ruime zicht op de Aagtdorperpolder en tussen de verspreide opstallen in de verte reikt de blik tot de Langedijk. Men kan daarbij bedenken dat men omgekeerd vanuit die nollen en het oosten over de weiden en polderlanden de Geest met zijn opvallende boomgroep markant tegen de achtergrond van de hoge duinrand ziet afsteken.

Behalve de bosstrook ligt 'ons' terrein er nu als grasland bij. Tijdens de oorlogsjaren is het gescheurd en werden er rogge en bruine bonen op geteeld. De pachter benut de weide nu meestal voor jong rundvee. Dat behoeft geen dagelijkse zorg en de beesten kunnen er zeer lang blijven lopen als het in de polders al veel te nat wordt: Bij de overwegend westelijke winden geeft de houtsingel goede beschutting. Alleen in zeer droge zomers kan verdroging van het grasland optreden.

Wat de waterstaatkundige indeling betreft was de Geest officieel gesteld binnen het gebied van de Aagtdorperpolder. Met de polderbegrenzingsen is het te Schoorl wel eens vreemd gegaan. Dat komt door de onregelmatig liggende, naar het lage land aflopende, zandtongen en uitstulpingen.

Op zichzelf behoeven deze geen bemaling; ze hebben geen waterbezwaar. Maar de natuurlijke afwatering gaat naar de polder. Eertijds heeft men de officiële poldergrenzen tamelijk willekeurig getrokken, waarbij sommige van deze hogere gronden binnen het gebied van de polder kwamen en andere niet.

Het merkwaardige geval doet zich nu bij de Hoge Geest voor dat langs de noordzijde een watertje loopt dat

afb. 6: een door Arie Schermer getekende schets van de ligging van de Hoge Geest met de omgeving van hoge zandstroken en lage polders

uitzicht aan de noordoostzijde van de bossingel over weiden en polder

eigenlijk geen poldersloot is met constant waterpeil, zoals het in een polder behoort (afb. 7). Het kan eerder een beekje genoemd worden, dat water uit het westen afvoert. Thans niet zoveel meer als voorheen, toen de duinen meer water gaven en het nog flink kon stromen (drangwater).

Nadat we de bijzonderheden van het tegenwoordige geheel op ons hebben laten inwerken is het nu de moeite waard terug te zien op het verleden van de Hoge Geest met omgeving. Daartoe kunnen we eerst een kleine stap terugnemen en nagaan hoe de zaak er aan het begin van deze eeuw voorstond, om daarna nog veel verder terug

AFJL

afb. 7: het watertje dat geen poldersloot is met constant waterpeil, zoals het in een polder behoort (foto Arie Schermer)

te zien naar tijden uit de eerste eeuwen van de jaartelling. Tenslotte kunnen nog enkele opmerkingen over gegevens uit de Middeleeuwen worden gemaakt.

II De toestand bij de eeuwwisseling en kort daarna

Er stond in die dagen op de Hoge Geest een merkwaardige, schilderachtige boerderij. Daarover zijn we gelukkig goed ingelicht, doordat we er een oude foto van hebben (afb. 8) en een goede tekening (afb. 9). Deze zijn ongeveer vanuit dezelfde gezichtshoek gemaakt en dekken elkaar tot in details. De tekening, gedateerd 1899, is zelfs van de bekende etsers-kunstschilder J.M. Graadt van Roggen uit Bergen, die blijkbaar ook gegrepen werd door dit onderwerp.

De boerderij bestond uit een flink, naar het zuiden gericht voorhuis met aan de noordzijde het hogere schuurgedeelte. Men kan op de afbeeldingen zien dat het woongedeelte een deur had op het oosten en verder drie flinke ramen met kruisroeden. Twee van de ramen waren verdeeld in negen ruitjes; het derde en grootste, zo het lijkt van de voorkamer in twaalf ruitjes. Zoals vroeger meestal het geval was, wijst de wisseldorpel erop dat het onderraam opschuitbaar was. De opgaande zuidgevel van het voorhuis vertoont twee ramen, die ook wel van de voorkamer geweest zullen zijn, en in de topgevel was een luik met erboven een halfroond bovenlicht. Het zadeldak van het voorhuis was gedekt met riet zonder goten daaronder. Eigenaardig is dat voor de vorst twee

AFJL

afb. 8 Foto J.M. Graadt van Roggen

de schilderachtige boerderij die tijdens de eeuwwisseling op de Hoge Geest stond, getekend 1899 door J.M. Graadt van Roggen

rijen pannen waren toegepast. Ten slotte is op het dak een lange schoorsteen te zien. De nok van de met pannen afgedekte schuur reikte een paar meter hoger dan het voorhuis en was ook noordzuid gericht. Ook aan de schuur is een eigenaardigheid te zien, en wel dat er twee stel dorsdeuren waren gemaakt. Zo bevond zich zowel aan de noordoosthoek als aan de zuidoosthoek van de schuur in de oostgevel een terugspringend gedeelte om hoogte te verkrijgen voor een stel grote dubbele deuren. Op de achtergrond van (afb. 8 en 9) ziet men de hoge binnenduinrand. Rondom het gebouw staan flinke opgaande bomen. Die aan de westzijde zullen de populieren zijn die de laatste twintig jaar één voor één als oude dikke kromgewaaide exemplaren door de stormen zijn geveld.

Zo omstreeks de periode 1916-1918 was nog te zien hoe het pad naar de schuur vroeger had gelopen: vanaf de toegang tot het terrein op de zuidwesthoek eerst over een korte afstand van ongeveer twintig meter oostwaarts langs de dikke popels en daarna naar het noorden. De wagenweg liep dan rechtdoor naar de schuur, langs de oostzijde van het woonhuis. In die jaren was deze route nog herkenbaar aan enkele wrakke Italiaanse populieren, die dat pad hadden begrensd. Daar broedde soms de steenuil in oude hopen. In dezelfde tijd was er vanaf de ingang langs de westzijde van het perceel een voetgangerspaadje, langs een geknipte haag tot aan een westdeur in het huis. Toen stond alleen het voorhuis er nog, maar dat pad zal ook de bewoners van het eerdere boerenbedrijf hebben gediend.

Tot hoelang er in de behuizing nog een boerenbedrijf gevestigd was, is ons niet precies bekend. Enkele jaren na 1900 zal dit bedrijf beëindigd zijn en de hoge schuur zijn afgebroken. Onze herinneringen gaan niet verder terug dan naar de jaren juist voor de Eerste Wereldoorlog; naar het alleenstaande voorhuis dat daarna tot ongeveer 1926

verschillende bewoners heeft gehad. Zo heeft de kunst schilder Schwarz er gewoond. Het was een mooi en rustig oord voor kunst- en natuurlievende mensen. Gedurende die jaren is de tuin, waarin enkele vruchtbomen stonden en die zich uitstreckte ten zuiden van het huis, steeds meer in verval geraakt en door uitlopers van iepen en 'opslag' van enkele andere boomsoorten steeds meer verwilderd. Na de afbraak van het huis is dit proces doorgegaan tot de hiervoor beschreven bosstrook is ontstaan.

111 Bewoning uit de eerste eeuwen van de jaartelling

A. Verkenningen en vondsten

Bij de eerste afgravingen in 1935 hadden we al gezien dat het westelijke terrein niet bestond uit een schrale hoek van licht zand, zoals we voor Schoorl verwachtten. Uit onze aantekeningen van een bezoek aan de afgraving in mei van dat jaar spreekt verwondering over het feit dat het bodemprofiel bestond uit donkere en soms zwartachtige, zeer humeuze lagen tot een gezamenlijke dikte van 0,7 meter. Op één plaats in de zwarte laag kwamen enkele kluiten klei voor.

Met deze feiten nog altijd in herinnering deden we in 1950 terreinverkenningen op de Hoge Geest. We gebruikten daarvoor een grondboor, die tot een diepte van 1,3 meter reikte. Bij een zevental van deze steekproeven vonden we stukjes aardewerk uit het begin van de jaartelling ¹⁾. Deze gaven voldoende aanleiding te veronderstellen dat de plaats archeologisch van belang kon zijn. In de thans dichter begroeide bosstrook was toen nog een open plek die groot genoeg was om een proefgraving te doen, die we een jaar later uitvoerden (zie voor de plaats afb. 1)²⁾.

We wilden hiermee nog meer inzicht in het terrein verkrijgen en maakten een ontsluiting van 1,2 bij 11,20 meter, met verticale wanden. De bovengrond bestond tot 0,45 meter diepte uit grauwbrown zand en werd beoordeeld als een recente, in de laatste eeuwen omgewerkte bouw voor. Daaronder bevond zich een donkere humeuze zandige cultuurlaag met oude scherven. Deze had een aanzienlijke dikte en reikte van 0,45 tot 0,9 meter diepte. Maar er waren ook wel dieper gaande onregelmatige instulpingen die tot 1,2 meter beneden het maaiveld gingen. Er waren ook tot 1,15 meter diepe, meerkantige greppelvormige vullingen.

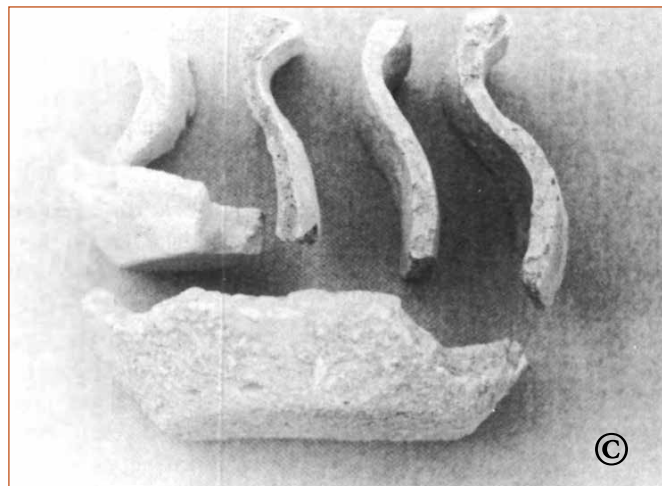
We waren bezig op het hoogste deel van het terrein en kregen de indruk dat het ongeveer in de kern van de woonplaats was. De grond werd voorzichtig in horizontale lagen uitgegraven, waarbij de vondsten volgens een lagenummering afzonderlijk werden gehouden. Bodemonsters werden verzameld van de donkere cultuurlaag, het witte zand daaronder, asresten en kleikluiten. Van de westwand van de sleuf werd een tekening met maten en bijzonderheden gemaakt. Het afgraven in afzonderlijke pakketten werd gedaan met het oog op de mogelijkheid dat er verschil zou kunnen bestaan tussen de hoger en dieper liggende scherven. Naderhand bleek dat zulke verschillen niet opvielen. Het graafwerk werd bemoeilijkt door de vele boomwortels en vezels van iepen die, zoals begrijpelijk was, vooral in de humusrijke donkere lagen waren doorgedrongen.

1) Dit onderzoek werd verricht door A. Schermer en Fl. Schermer op 29 mei 1959

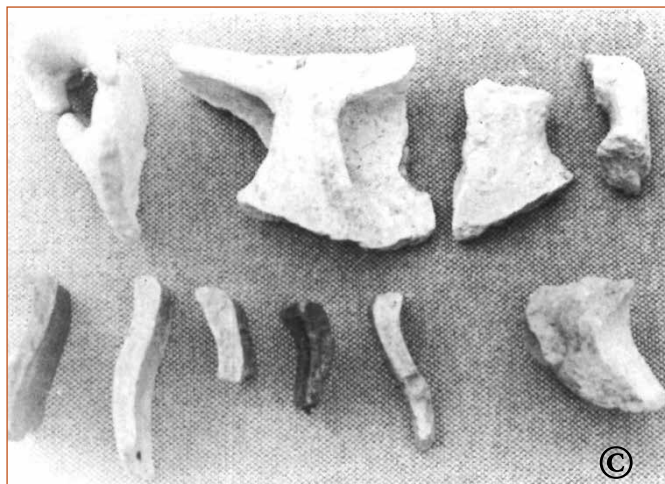
2) Het onderzoek werd uitgevoerd door J. Pool en A. Schermer op 14, 15 en 16 juli 1951.

De sleuf bleek een rijke vindplaats van aardewerkscherven te zijn. Grotere stukken werden heel weinig gevonden en hele potten in het geheel niet. Dit is volledig overeenkomstig de gang van zaken op een woonplaats. Door het lopen en het bedrijf worden de stukken steeds meer gekleineerd. In dit geval leverden alleen een paar diepere kuiltjes wat grotere stukken op.

De stukken van de kleinere potten hebben lipvormig uitgebogen randen, niet bijzonder verdikt, maar zijn meestal wel goed gefacetteerd (afb. 10). De bodems (van kleine doorsnede) zijn plat. De wanddikte van de scherven varieert van 5 tot 8 millimeter. Het oppervlak is meestal grijs of okerkleurig, zelden roodachtig. Bij de kleinere potten komen ook stukken van meer zorgvuldig gevormde, glad afgewerkte en gesmoorde waar voor. De stukken van grotere, grove potten, wijzen uit dat dit aardewerk overwegend gladde randen en zware platte bodems had. De randen zijn uitgebogen en meestal door afstrijken van platte kanten gefacetteerd gemaakt (afb. 11). De onderste helft is soms besmeten. Soms is de klei aan de buitenzijde bij het vormen wat opgetrokken, waardoor verticale strepen achterbleven. Een enkele pot had een uitgesproken holle hals die met een lichte moet op de schouder rustte. Stukken van oren werden ook gevonden (afb. 10 boven). De scherven hebben een donkere breuk. De vershraling is niet duidelijk en bestaat mogelijk uit fijngemaakte potscherven. Van schelpgruisvershraling zijn geen sporen te zien. Het was wat vreemd dat er maar enkele randscherven met de bekende buitenwaartsges-

afb. 10 (foto Arie Schermer)

afb. 11 (foto Arie Schermer)

richte, door vingerdrukken gemaakte karteling werden gevonden. Deze komen in andere vindplaatsen uit dezelfde periode meestal veelvuldiger voor. Voor zover ze hier gevonden werden, waren het breed gemaakte, afgeplattte randen (zie afb. 12 boven).

De aardewerkvormen komen overeen met die van het materiaal dat in de Friese terpen wordt aangetroffen en dat ook in Noord-Holland veelvuldig wordt gevonden. Wel kan van deze vindplaats worden gezegd dat bij de scherven geen stukken voorkomen van het type met een streep bandversiering dat tussen ca. 200 voor Christus en 100 na Christus gedateerd wordt. Romeinse import werd evenmin gevonden. De dikke cultuurlaag en de vele scherven wijzen op langdurige bewoning, met de tweede of eerste helft van de derde eeuw na Christus als meest waarschijnlijke datering.

Opgemerkt moet worden dat beenderresten nauwelijks werden gevonden. Die zullen wel verteerd zijn in dit kalkarme zandmilieu. Behalve stukjes 'bazaltlava', afkomstig van uit de Eifel ingevoerde maalstenen, kwamen ook weinig stenen voor.

B. Het oude landschap

Als we ons de plek die ons bezighoudt voorstellen in het begin van de jaartelling, dus ten tijde van de besproken bewoning, dan komt het beeld naar voren van een vrij ver oostwaarts in de richting van het veenmoeras voor uit geschoven hoogte. Aan de noord kant, waar nu de strook van de nollen ligt, was het nog een paar meter lager in die tijd. Daar zijn pas na de Vroege Middeleeuwen

afb. 12 (foto Arie Schermer)

grote veranderingen door overstuivingen en nolvormingen opgetreden. Naar het zuiden toe lagen en liggen de landen ook lager. In rioolsleuven zijn daar oude bodems te voorschijn gekomen die door latere zandlagen waren afgedekt. Door het ontbreken van goede vondsten was deze overstuiving echter niet te dateren.

Hoe was het westelijk van de Hoge Geest gesteld? Men zou verwachten dat deze altijd al het uiteinde is geweest van de wat hogere rug, die zich vanaf de voet van de hoge, jonge duinen ter plaatse van de Boschmansweg, naar het oosten uitstrekt. Dat is niet het geval: de grondslag van de Omloop was nog tot in de Late Middeleeuwen belangrijk lager dan de Hoge Geest.

Tijdens de rioolwerken die in 1962 in de Omloop en Boschmansweg werden uitgevoerd was op te merken dat er op die plaatsen een oudere bodem aanwezig is op ongeveer 1 meter beneden het oppervlak. Enkele aardewerkscherven wezen uit dat dit lagere niveau nog wel tot de 13e eeuw kan hebben bestaan. De vorming (door uitstuiwing) van dat oude oppervlak, dat ter hoogte van de beek op globaal 1 meter boven N.A.P. ligt (de Hoge Geest op ongeveer 2,5 meter boven N.A.P.) kan in samenhang worden gezien met de vorming (door opstuiving) van de kop van de geest. Dit zou dan reeds in een vroeg stadium zijn gebeurd; voorafgaand aan de bewoning in de Romeinse Tijd.

Hoe moeten we ons het landschap verder naar het oosten, waar nu de Aagtdorperpolder ligt, in die periode voorstellen?

Afgezien van de zandruggen, die vanuit het westen uitwijken en wat hoger liggen, bestaat het lage, vlakke deel van de polder aan de opervlakte uit zware klei. De zogenaamde pikklei (De Roo, 1953), die tot in de Late Middeleeuwen in verschillende dikten is afgezet. Soms ligt deze vrij scherp begrensd op een wat zaveliger klei, die we vroeger de oude blauwe zeeklei plachten te noemen. Op andere delen ligt de pikklei op veenlaagjes of de verslagen resten van een veenpakket dat eerder die blauwe zeeklei bedekte. Door de verschillen in opbouw van deze lagen werden verschillen in inklinking veroorzaakt, waardoor op sommige weiden een hobbelig oppervlak met lage ruggetjes en dalen ontstond, waarnemingen in de Aagdorperpolder en in vele andere in het verder gelegen Geestmerambacht hebben geleerd dat de hiervoor genoemde oude zeeklei in een waddenzee werd gevormd. Dat is lang geleden: sinds kort weten we dat dit proces zich tussen ca. 2200 en 1800 voor Christus voltrok (Roep, 1979).

Toen de zee-invloeden later verdwenen, trad verzoeting van het landschap op en vormde zich op de klei een veenpakket. Uiteindelijk raakte vrijwel heel Noord-Holland met dit zogenaamde Hollandveen bedekt. De dikte in de omgeving van Schoorl is niet bekend. Door uitlopers van veel verder naar het noorden gelegen zee-inbraken is het meeste veen hier later weer opgeruimd (Schoorl, 1973). Deze inbraken deden achter het duinlandschap hun invloed gelden. Uit waarnemingen zijn we tot het inzicht gekomen dat het begin van de periode van aantasting van het veenland, misschien eerst nog met zwakke gevolgen, al vrij vroeg, zeg omstreeks het begin van de jaartelling was ingetreden (Schermer, 1969). Pas na de Vroege Middeleeuwen, in de 10e eeuw, schijnen de zee-invloeden veel heviger te zijn geworden en werd het veen in een groot gebied grotendeels geërodeerd. Tijdens dit proces van sterke afbraak, dat vooral langs brede inbraakgeulen en slenkvertakkingen optrad, werd op rustiger plaatsen de pikklei afgezet. De Aagtdoerperpolder, die werd beschermd door de zandgronden van het oude duinlandschap en meer terzijde van de grote inundatiegeulen lag, was zo'n rustige omgeving. In dode hoeken langs de zandtongen van Aagtdorp bleef het veen zelfs behouden. De naam van de belangrijkste inbraakgeul, die vanuit het noordelijk gelegen geïnundeerde gebied, de lagere Zijpe, zuidwaarts reikte tot Alkmaar, is vanuit de Middeleeuwen tot ons gekomen als De Rekere.

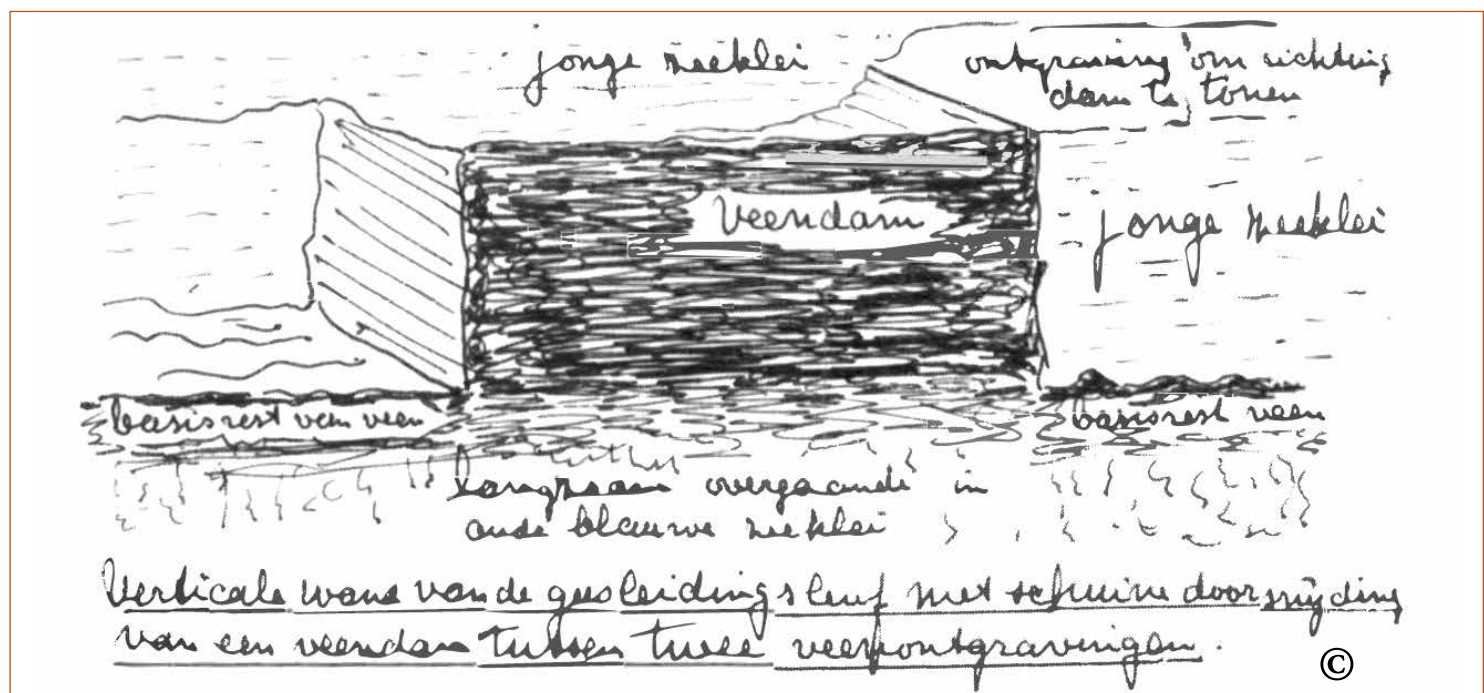
Door de geschetste gang van zaken kunnen we dus wel stellen dat het land, oostwaarts van de Hoge Geest en buiten de door overstuiving gevormde zanden, onderworpen is geweest aan het regiem van De Rekere of zijn ongenoemde voorgangers van misschien geringer allure. Eerst bij uitzondering, later steeds meer, zullen hierdoor over grote gebieden overstromingen zijn opgetreden. Pas na het zo goed als geheel verloren gaan van het veenlandschap en nadat de opslibbing uiteindelijk had geleid tot voldoende rijpe kwelders is het land vanuit de duinkant ingepolderd. Door de aanleg van de Eendijk ontstond de Aagtdorperpolder. Westenberg (1974, fig. 16) plaatst die aanleg in het begin van de 13e eeuw. Sinds de vroege bewoning op de Hoge Geest waren dus al minstens duizend jaar verlopen.

Het verval van het veenlandschap moet naar onze mening al in de Romeinse Tijd zijn begonnen. We stellen ons voor dat de bewoners van de Hoge Geest in die tijd te maken hadden met een groot, zich ver naar het oosten uitstrekken veenmoeras. Dit was hier en daar al door de zee aangetast en was in slechte tijden, als gevolg van opstuwning door hoge vloed, grotendeels onbegaanbaar. Het is echter wel denkbaar dat men, voor de eisen van het bestaan van die dagen, tijdens goede zomerseizoenen toch ook het veld introk. Voor dit laatste geven enkele inheems-Romeinse scherfjes aanwijzing, die in 1973, tijdens de aanleg van een gasleiding bij + (zie afb. 6) werden gevonden op 0,5 meter diepte, op veen onder klei.³⁾

Met te zeggen dat de oudste bewoners ook veen groeven, moet we voorzichtig zijn. Wel hebben we tijdens diezelfde gasleidingwerken kunnen waarnemen dat er vroeger veenontgraving werd uitgevoerd (zie afb. 13). De sporen van die graverij zijn afgedekt door jonge zeeklei en behoeven niet uit de eerste eeuwen na Christus te zijn, maar kunnen ook uit de Middeleeuwen dateren. Er werden geen vondsten bij gedaan die een betere datering konden geven. Een meer noordelijk gelegen veenderij, ter plaatse van de tegenwoordige plas aan de Houtjeslaan te Schoorl, kon wél in het begin van de jaartelling worden gedateerd. Het is daarom goed mogelijk dat de vroegste bewoners van de Hoge Geest zich ook het veen ten nutte maakten, dat toch zo dichtbij voorhanden was.

IV Middeleeuwse tijden

In de proefsleuf van 1951 werd op 0,6 meter diepte slechts één rand van een Middeleeuwse kogelpot gevonden. Bij het bezichtigen van de vondsten door prof. A.E. van Giffen op 17 december 1951, sprak deze als zijn mening uit dat het stuk 10e eeuws kon zijn. Ook bij onze controle van de afzanding in maart 1957 vonden we een paar Middeleeuwse stukken. Van H. Hazebelt, die daarna de afgraving van de beide terreingedeelten een tuin had, kregen we enkele stukken Laat-Middeleeuwse waar (afb. 14)

Afb. 13: Verticale wand van de gasleidingssleuf met schuine doorsnijding van een veendam tussen twee veerontgravingen (foto Arie Schermer), daaronder zijn verklarende tekening

Afb. 14: Laat-Middeleeuws aardewek (foto Arie Schermer)

Afb. 14: Laat-Middeleeuws aardewek (foto Arie Schermer)

3) Sinds korte tijd is duidelijk dat in de Romeinse Tijd ook in dit deel van Noord-Holland op het hoogveen gewoond kon worden. Bij opgravingen in de omgeving van Schagen, uitgevoerd door het Instituut voor Prae- en Protohistorie van de Universiteit van Amsterdam en de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek, zijn overblijfselen gevonden van met veen opgehoopte woonplaatsen: lage terpjes. Door ontwatering van het veen in de Middeleeuwen is niet alleen het buiten het duingebied overal aanwezige veendek verdwenen. Ook de terpjes zijn ingezakt, waarbij de erin aanwezige grondsporen en vondsten in één pakket geconcentreerd raakten (vergelijk Woltering 1985). De rond Schagen aangetroffen situatie is vergelijkbaar met wat door Schermer en diens metgezellen Jb. Westra en C. Wagenaar tijdens ruilverkavelingswerken in het Geestmerambacht werd waargenomen (Schermer, 1969). We mogen aannemen dat ook daar in de Romeinse Tijd op het veen werd gewoond. De scherfjes uit de Aagtdorperpolder wijzen in dezelfde richting. (Noot van de bewerker - P.J. Woltering, najaar 1985)

Hierbij bevindt zich Duits steengoed en aardewerk van inheems baksel, zoals stelen van braadpannen en een standring van een kogelpot. De verspreid gevonden Middeleeuwse stukken zijn te weinig in aantal om te dienen als bewijs voor bewoning op de Geest in die tijd. Behalve scherven werden ook vrij zware ijzerslakken als aanwijzing voor enig smeltbedrijf gevonden, zelfs een vuurvast stukje steen dat van een roosterbaar lijkt te zijn. Met het dateren van zo'n ijzersmelterij moeten we voorzichtig zijn. In maart 1957 vonden we een slak in de bovenzijde van de donkere laag, op 0,5 meter diepte, een andere in een boring op 0,7 meter. We kunnen voor de smelterij dus denken aan de Romeinse Tijd of aan de Middeleeuwen. Het is beter daarover geen uitspraak te doen.

Besluit

Hoewel al veel eerder begonnen, kon dit verslag pas afgerond worden in juli 1980. Het steunt in hoofdzaak op door de jaren heen bij veldwerk verkregen feiten. Het is bedoeld om de verspreid liggende gegevens verzameld als een geheel weer te geven en om aandacht te vragen voor een oud stuk landschap, aan de zoom van de Schoorlse zanden bij de lagere polder.

Aangehaalde literatuur

Roep, Th.B. e.a.

Het zeegat tussen Alkmaar en Bergen van ca 1900 tot 1300 jaar voor Chr. 'Kennemer contouren'

De Roo, H.C., 1953

De bodemgesteldheid van Noord-Kennemerland. (*De bodemkartering van Nederland dl. XN*), Den Haag.

Geestmerambacht II. West-Frieslands Oud en Nieuw 36, p. 172-190.

Schoorl, H., 1973

Zeshonderd Jaar water en land. Groningen, (hst. VIII)

Westenberg, J., 1974

Kennemer dijkgeschiedenis.

Woltering, P.J., 1985

Prehistorie en Romeinse tijd in West-Friesland. *West-Frieslands Oud en Nieuw* 52, p. 199-232.

Klein levensbericht

Arie Schermer, 29 april 1904 - 10 juli 1985

Voor de vereniging 'De Duinkant' te Schoorl schreef mevrouw G.M. Pot-van Regteren Altena, buurtgenote en vriendin van de familie Schermer, in juli 1985 een in memoriam. Met de tekst daarvan besluiten wij deze uitgave.

Met Arie Schermer is een zeer bijzondere persoonlijkheid heengegaan.

Wanneer wij dit eenstemmig constateren, weten wij tegelijkertijd dat hij zelf, beducht voor alles wat naar 'mooie woorden' zweemde, op zo'n uitspraak wat korzelig zou reageren. Waardering was hem slechts welkom in de vorm van doordachte reacties op zijn overwegingen en denkbeelden, of van actief méé de strijd voeren tegen wat hij als gebrek aan respect ervoer voor de werkelijke waarden van het leven. In die vorm heeft hij zeker van veel zijden waardering ondervonden, want veelzijdig waren zijn kennis, zijn belangstelling en zijn werkzaamheid.

In de eerste plaats golden die zijn eigenlijke beroep. Na het eindexamen Handelsschool was Schermer korte tijd werkzaam bij het Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier, in welke tijd hij tevens de cursus volgde die het hem mogelijk maakte het waterstaatsdiploma Weg- en Waterbouwkunde te behalen, waarna zijn benoeming bij Rijkswaterstaat volgde.

Zaandam was zijn eerste standplaats. Vandaar trok hij met zijn jonge gezin naar IJmuiden, vervolgens naar Castricum en tenslotte naar Zaltbommel. Het laatste oorlogsjaar bracht daar gedwongen evacuatie met zich mee. Een tussen het riet aan de Waal verstopte woonboot was de eerste uitwijkplaats, maar het water steeg en maakte het verblijf daar verder onmogelijk. Het slot Loevestein bood de Schermers met hun twee jonge kinderen een volgend onderdak. Ondanks alle ontberingen van die ijzig koude winter vond de vader van 't gezin daar één grote troost in de vorm van een deel van de Technische Bibliotheek uit Delft, dat in het kasteel in veiligheid was gebracht. Natuurlijk greep hij de kans om in schaarse uurtjes daarin te grasduinen en te lezen wat van zijn gading was!

Na de oorlog kon hij terugkeren naar zijn geboortestreek, nu in de functie van technisch hoofdamtenaar, met standplaats Alkmaar. Zelfs kon hij weer zijn ouderlijk huis in Schoorl betrekken en daar heeft hij veertig zéér vruchtbare jaren doorgebracht.

Na zijn pensionering, bij welke gelegenheid hij benoemd werd tot officier in de Orde van Oranje-Nassau, kreeg hij meer tijd - maar nooit genoeg, vond hij zelf - voor zijn studie van de archeologie. Zijn ambtsbezigheden hadden de plicht, maar daarmee ook de mogelijkheid

met zich meegebracht om vaak dáár aanwezig te zijn waar de bodem werd ontsloten. Bij werkzaamheden aan wegen en dijken, bij het leggen van leidingen of bij ruilverkavelingen kwamen bodemprofielen en daarmee soms belangrijke vondsten aan het licht, waar over hij nauwkeurige en volledige gegevens vastlegde. Bij de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, van welke hij correspondent was, karakteriseert men hem als 'een amateurarcheoloog op wiens gegevens men voor 100% vertrouwen kon'!

De afdeling Noord-Holland-Noord van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland heeft hij mee opgericht en een aantal jaren voorgezeten.

Maar niet alleen de bodem, ook alles wat daarop en daarvan leefde had zijn warme belangstelling. De natuur was de voedingsbodem voor zijn denken en van héél jongs af aan heeft hij daarover kennis weten te vergaren. Zijn wijsheid werd ook wel eens door schade en schande verworven; zo vertelde hij dat hij als jongen, met zijn Schoolse vriendjes, lijsterstrikken maakte en opstelde. Maar op een keer zat er een roodborstje in verstrikt. Dat vond ik zó verschrikkelijk, dat ik het daarna nooit meer heb gedaan.

Geboren en getogen in Schoorl, kende hij het dorp en de wijde omgeving ervan als geen ander en vele publicaties van zijn hand getuigen daarvan. Werd in de omgeving graafwerk verricht, dan kon men hem soms bij 't krieken van de dag aantreffen om diep onder het maaveld zijn waarnemingen te doen. Graag deed hij dat samen met zijn vriend Jan Pool, die andere bijzondere en begaafde Schoolaar. Op een keer woei aan het strand zijn hoed af. Hij rende die achterna en bukte, bij de duinvoet, om hem op te rapen. Op dat ogenblik ontdekte hij preahistorische ploegsporen, blootgewaaid door dezelfde harde wind! Hij vertelde graag over zijn ervaringen en had ook veel schik in herinneringen aan dorpsgenoten van vroeger. Dat hing ook samen met zijn belangstelling voor het dialect en voor typische woorden en uitdrukkingen, waar hij ook graag, als het van pas kwam, zijn eigen conversatie mee opluisterde.

Met groot respect dacht hij terug aan zijn Schoolse onderwijzer meester Boon, die zijn leerlingen o.a. een gedegen grondslag voor het tekenen bijbracht. Dat is hem in al zijn latere bezigheden uitstekend van pas gekomen.

Grote voldoening gaf het hem kortgeleden nog dat zijn inspanningen, als bestuurslid van de Jelgersma-van der Hoop Stichting, om het idyllische huisje van Jan Pool te doen behouden en weer bewoonbaar te maken, met succes bekroond werden. Behalve het secretariaat van deze stichting was ook dat van de Vereniging Algemeen Welzijn jarenlang bij hem in goede handen. De Gemeentelijke Commissie Natuur en Landschap heeft dank zij hem veel weloverwogen en goed gedocumenteerde adviezen kunnen uitbrengen. Ook de Vereniging De Duinkant kon rekenen op zijn bereidwilligheid; zij zal deze bezonnen raadgever zeer missen.

‘Behoud het goede’ zou zijn devies geweest kunnen zijn. Gevoelig mens als hij was, kon hij het slecht verdragen als mensen door onzorgvuldigheid of, erger nog, onverschilligheid verloren deden gaan wat kwetsbaar of onvervangbaar is, hetzij in de natuur, hetzij als cultureel erfgoed. Voor wie zich echter wèl voor behoud en goed beheer inzette was hij een steun en vraagbaak, voor wie geen moeite ooit teveel was en op wiens woord men volledig aankon. Zeer velen zullen zich hem in grote dankbaarheid blijven herinneren.

G.M. POT VAN REGEREN ALTENA

Jan Pool en vrouw Dieuwerte de Vet voor hun huisje op Laanweg 13

Colofon

De Hoge Geest door A. Schermer verscheen in het najaar van 1985 bij Uitgeverij Conserve te Schoorl, in nauwe samenwerking met de Schoorlse milieuvereniging ‘De Duinkant’.

De tekst van **De Hoge Geest** werd in opdracht van Conserve gezet in de Garamond door Drukkerij Van Ketel te Schagen, die eveneens het druk- en bindwerk verzorgde. De vormgeving was in handen van mevrouw G.M. Potvan Regteren Altena. Eerste druk, november 1985 (500 exemplaren).

Op het omslag: Huize ‘Hooge Geest’ te Schoorl, 1899. Tekening door J.M. Graadt van Roggen, zwart krijt met kleur, 164 x 249 mm. Eigendom mevrouw C. Schermer-Verwol, Schoorl.

Milieu-vereniging ‘De Duinkant’
Postbus 23
1870 M Schoorl

Uitgeverij Conserve Vuurdoornweg 37

Arie Schermer, geboren en getogen Schoorlaar, was zeer gefascineerd door het 'kleinste stukje' natuurgebied van Schoorl: De Hoge Geest, waarschijnlijk de enige nog gawe strandwal achter het Noordhollandse duingebied, grenzend aan de Omloop. In deze strandwal, een ideale plaats voor vroege bewoning, deed Schermer zijn archeologische onderzoek, waarvan deze uitgave de neerslag is. Doordat hij regelmatig publiceerde ontwikkelde hij een beeldende zeggingskracht waarmee hij een goed leesbaar verslag maakte.

Schermer, overleden op 10 juli 1985, kreeg grote waardering voor zijn onderzoeken van professionele zijde. Niet voor niets was hij gedurende de periode

1976 tot 1982 voorzitter van de Archeologische Werkgemeenschap Noord-Holland-Noord.

Drs. P.J./Woltering van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek in Amersfoort, schreef een voorwoord voor dit boek - dat bovendien een necrologie bevat van Schermer - en dat verschijnt onder auspiciën van de Schoorlse milieuvereniging 'De Duinkant'.

Met dit boek 'in de hand' is een wandeling naar De Hoge Geest zeker de moeite waard. Al was het alleen maar om tussen de oude populieren te genieten van het uitzicht over de glooiing van de oude kuststrook die zich uitstrekt tot diep in het polderland.